

Jakub Zgierski

Postmodernizm

Czy na świecie nie ma nic pewnego?

Modernizm a postmodernizm

Nie można zrozumieć istoty postmodernizmu (ponowoczesności) bez poznania epoki modernizmu (nowoczesności), na którą ten stanowi reakcję. Jak wskazuje filozof prof. Andrzej Szahaj, dominujące spojrzenie „utożsamia narodziny nowoczesności z powstaniem kapitalizmu i dynamicznym procesem modernizacji świata Zachodu, jaki rozpoczął się w siedemnastym wieku i trwał mniej więcej do końca lat sześćdziesiątych dwudziestego wieku”. Idąc tym tropem, ponowoczesność obejmuje okres od lat sześćdziesiątych do dziś, przy czym jednak już wcześniej można było zaobserwować jej przejawy¹. Etap przejścia od społeczeństwa tradycyjnego do społeczeństwa nowoczesnego wiązał się z tzw. odczarowaniem świata, a więc racjonalizacją wielu sfer ludzkiego życia (w znaczeniu racjonalności instrumentalnej, czyli obliczonej na osiągnięcie konkretnych celów). Oświeceniowa idea emancypacji rozumu miała raz na dobre skończyć

z religijnymi przesadami, kierując człowieka na ścieżkę postępu. W tym ujęciu nauka jawiła się jako główny motor rozwoju techniczno-technologicznego, który prowadził do dowartościowania pracy, produkcji i zysku, czyli głównych wyznaczników systemu kapitalistycznego. W epoce modernizmu wzmocniła się wiara w możliwość panowania nad przyrodą oraz wykorzystywania jej potencjału dla dobra ludzkości. Postmoderniści natomiast, wskazując na zbrodnie niemieckiego nazizmu, a zwłaszcza Holokaust, uznali ludobójstwo za wyraz współczesnego

---

¹ Szahaj A., *Co to jest postmodernizm?* [w:] „Ethos”, 1996, vol. 33-34, s. 64-65, dostęp online:

<https://repozytorium.umk.pl/bitstream/handle/item/876/A.%20Szahaj,%20Co%20to%20jest%20postmodernizm.pdf?sequence=1>.

barbarzyństwa społeczeństwa wysokich technologii, a rozum utożsamili z narzędziem panowania, które dało się zinstrumentalizować złą².

Główne wyznaczniki postmodernizmu

Jak podają Helen Pluckrose oraz James A. Lindsay, w postmodernizmie można wyróżnić dwie podstawowe zasady³. Pierwsza nich, czyli zasada wiedzy, wiąże się z radykalnym sceptycyzmem co do możliwości poznania obiektywnej prawdy na temat rzeczywistości. Natomiast druga – zasada polityki – wyraża przekonanie, że społeczeństwo zostało uformowane z systemów władzy i hierarchii, którym podlegają wszyscy ludzie. Ponadto badacze wymieniają cztery główne motywy postmodernizmu⁴. Po pierwsze, zacieranie się granic, czyli podejrzliwość, a nawet niechęć względem wszelkich granic i kategorii, które pozwalają na funkcjonowanie w społeczeństwie. Po drugie, potęga języka, czyli w zasadzie obsesja na punkcie języka jako narzędzia kontroli społeczeństwa, które ze względu na swój opresyjny charakter należy poddać dekonstrukcji. Po trzecie, relatywizm kulturowy, czyli pogląd, zgodnie z którym można wyróżnić nieskończenie wiele sposobów interpretacji i postrzegania świata, a żaden z nich nie jest ani naturalny, ani najbardziej wskazany – w tym ujęciu wszystko okazuje się względne i podlega dyskusji. Po czwarte, zanik indywidualiów i uniwersaliów, czyli odejście od analizy zarówno pojedynczych jednostek, jak i większych społeczności na rzecz grup pozycjonowanych w ten sam sposób, np. ze względu na rasę, płeć czy klasę.

Postmodernizm a marksizm

Zgodnie z zaprezentowaną charakterystyką przedstawiciele postmodernizmu powinni wykazywać się sceptycyzmem w stosunku do wszystkich „wielkich narracji”, które istnieją w europejskich społeczeństwach: chrześcijańskiego zbawienia, liberalnego kultu wolności

---

² Karoń K., *Historia antykultury*, Warszawa: Key4, 2019, s. 400-401.

³ Lindsay J. A., Pluckrose H., *Cyniczne teorie. O tym, jak aktywizm akademicki sprawił, że wszystko kręci się wokół rasy, płci i tożsamości – i dlaczego to szkodzi każdemu z nas*, Warszawa: Wydawnictwo WEI, 2022, s. 34.

⁴ *Ibidem*, s 42-45.

czy opisaną na samym początku oświeceniowej emancypacji rozumu. Jednak odrzucając wszelkie idee, postmoderniści tylko z pozoru pozostają neutralni. Jako że rzeczywistość nie znosi próżni, do ich systemu myślowego musi zakradać się tylnymi drzwiami jakiś światopogląd. Jak pokazują to liczne przykłady, z jakiegoś powodu myśliciele związani z postmodernizmem ani w teorii, ani w praktyce nie krytykują dorobku marksizmu, a wręcz przeciwnie – chętnie z niego korzystają. Chociaż taki sojusz wydaje się logicznie niemożliwy – w końcu jest to jedna z wielkich ideologii, która miała ogromny wpływ na historię XX wieku – to jednak ma miejsce. Wszystko wskazuje na to, że postmodernizm wyrósł z marksistowskich, a właściwie neomarksistowskich koncepcji, które w Europie najdynamiczniej rozwijały się po I wojnie światowej. Tę obserwację potwierdzają również życiorysy czołowych przedstawicieli postmodernizmu. Jak zauważa psycholog prof. Jordan Peterson, analiza mechanizmów władzy w społeczeństwie, którą przeprowadzają, niebezpiecznie przypomina znane marksistowskie schematy, co można wykazać na konkretnych przykładach⁵. W jego przeświadczeniu należy nawet mówić o „postmodernistycznym marksizmie”, który obecnie dominuje w zachodnim świecie akademickim, a zwłaszcza na wydziałach nauk społecznych i humanistycznych.

Czołowi postmoderniści

Francuski filozof Michel Foucault w latach 50. XX wieku należał do Francuskiej Partii Komunistycznej, do której wstąpił pod wpływem swojego mistrza Louisa Althussera – teoretyka marksizmu oraz głównego ideologa francuskich komunistów, który jako wykładowca akademicki zainspirował i ukierunkował wielu lewicowych myślicieli⁶. Zgodnie z fundamentalną koncepcją Foucaulta w społeczeństwie najistotniejsze są

---

⁵ Peterson J., *Postmodernizm: definicja i krytyka (wraz z komentarzem odnośnie do jego związku z marksizmem)*, jordanbpeterson.pl, dostęp online: <https://jordanbpeterson.pl/postmodernizm-definicja-krytyka-wraz-komentarzem-odnosnie-zwiazku-marksizmem/>.

⁶ Klimczak Jerzy, *Michel Foucault – filozof, historyk, nonkonformista*, histmag.org, 25.06.2019, dostęp online: <https://histmag.org/Michel-Foucault-filozof-historyk-nonkonformista-18951>.

relacje między poszczególnymi ośrodkami władzy. Nie da się ukryć, że to odświeżona forma marksistowskiego założenia o decydującej roli walki klas. Podobnie jest zresztą z innym francuskim filozofem Jacquesem Derridą i jego troską o ludzi zmarginalizowanych⁷. Jean-François Lyotard, uznawany za "papieża postmodernizmu", w latach 50. XX wieku był związany z grupą Socialisme ou Barbarie (nazwa została zaczerpnięta z najsłynniejszego hasła Róży Luksemburg: „Socjalizm albo Barbarzyństwo”), którą tworzyli młodzi marksiści rozczarowani funkcjonowaniem Związku Sowieckiego⁸. Z kolei psychoanalityk Félix Guattari w latach 1955-1965 redagował trockistowskie pismo "Komunistyczna Droga", wspierając ruchy rewolucyjne w Chinach oraz w Ameryce Południowej⁹.

Życiorys Zygmunta Baumana

Na polskim gruncie wyróżnia się przede wszystkim postać Zygmunta Baumana, który zyskał światową sławę jako socjolog i twórca koncepcji płynnej nowoczesności. Jak wynika jednak z ustaleń historyka dr. Piotra Gontarczyka z Instytutu Pamięci Narodowej, Zygmunt Bauman w 1945 roku został agentem Informacji Wojskowej, czyli organu sowieckiego kontrwywiadu – bez wątpienia organizacji zbrodniczej. Ponadto w latach 1945-1953 służył jako oficer w ramach Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego (KBW), a więc zbrojnego ramienia partii komunistycznej, utworzonego na wzór wojsk NKWD. Za zwalczanie z bronią w rękę oddziałów polskiego podziemia niepodległościowego uzyskał nawet Krzyż Walecznych. Bauman pełnił m.in. funkcję instruktora w Zarządzie Polityczno-Wychowawczym KBW, który odpowiadał za indoktrynację żołnierzy¹⁰.

---

⁷ Peterson J., *op. cit.*

⁸ Tormey S., *Be realistic – demand the impossible: the legacy of 1968*, theconversation.com, 15.02.2018, dostęp online: <https://theconversation.com/be-realistic-demand-the-impossible-the-legacy-of-1968-87362>.

⁹ Ryder A., *'The Function of Autonomy': Félix Guattari and New Revolutionary Prospects*, salvage.zone, 17.08.2018, dostęp online: <https://salvage.zone/the-function-of-autonomy-felix-guattari-and-new-revolutionary-prospects/>.

¹⁰ Gontarczyk P., *Towarzysz „Semjon”*. *Nieznany życiorys Zygmunta Baumana* [w:] „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej”, 2006, nr 6, Warszawa: IPN, s. 74, dostęp online: <https://ipn.gov.pl/pl/publikacje/biuletyn-ipn/9628,nr-62006.html>.

Głęboko zakamuflowane oszustwo

Zachodni świat akademicki od wielu lat jest zdominowany przez środowiska lewicowe, które darzą sympatią zarówno współczesne odmiany marksizmu, jak i postmodernizm. Co istotne, obie te ideologie wyrastają ze wspólnego pnia i stanowią intelektualną podbudowę dla wielu popularnych koncepcji, które starają się podważyć wszelkie przejawy tradycyjnej kultury, w tym m.in.: podział na dwie płcie, konserwatywne spojrzenie na ludzką seksualność czy przywiązanie do tożsamości narodowych. Tego typu ideologiczna mentalność wpływa w negatywny sposób na funkcjonowanie uniwersytetów i rozwój nauki, obfitując w teorie sprzeczne z aktualnym stanem wiedzy, a nawet tzw. zdrowym rozsądkiem. Postmodernistyczna refleksja w istocie zaburza racjonalną analizę rzeczywistości, przez co z całą odpowiedzialnością można ją uznać za przykład intelektualnego cynizmu. Zdaniem prof. Jordana Petersona jest to „wyjątkowo podłe przedsięwzięcie, a ludzie w nie zaangażowani tkwią po uszy w oszustwie”¹¹. Co więcej, ideologiczny aktywizm na rzecz tzw. sprawiedliwości społecznej, który jest przenoszony na ulice i do życia codziennego, przybiera wiele różnych form. Jedną z nich jest chociażby działalność Antify, czyli bojówek antyfaszystowskich (de facto komunistycznych lub względnie anarchistycznych). Grupy ekstremistów dopuszczają się aktów terroru i prześladowania „faszystów”, czyli ludzi o odmiennych poglądach, uzasadniając to walką z mową nienawiści, rasizmem czy homofobią¹². W ich przeświadczeniu nie można rozpatrywać przemocy w stosunku do reprezentantów „grup uprzywilejowanych”, np. bogatych, białych, wierzących itd., w kategorii ataku, ponieważ takie działania są podejmowane w obronie dyskryminowanych mniejszości.

---

¹¹ Peterson J., *op. cit.*

¹² Lindsay J. A., Pluckrose H., *op. cit.*, s. 254.